

SUÇTAN ZARAR GÖRENLERİN HUKUKİ MENSUBİYETLERİ: MAĞDUR/ŞİKAYETÇİ/KATILAN

Bayram YÜKSEKKAYA*

GİRİŞ

Her suç, en az bir hakkın ihlaline sebebiyet vermektedir. Bu ihlal; özel veya tüzel kişilerin, kurumların, kuruluşların, tüm toplumun ve Devletin bir hakkına yahut haklarına yönelik olabilir. Dolayısıyla her suçun bir mağduru muhakkak vardır ancak; her suç için yapılan soruşturma ve yargılamada, bir şikayetçi veya katılan bulunmayabilir.

İşte biz bu kısa çalışmamızda, mağdur, şikayetçi ve katılan kavramlarını irdeleyerek, bu üç kavramın doğru anlaşılması nedeniyle oluşan yanlış anlaşılmaları bir nebze de olsa azaltmaya çalışacağız. Zira, bu üç kavram doğru bir şekilde anlaşılmadığından, yapılan yargılamalar ve verilen kararlar ile ilgili olarak da yanlış düşünceler oluşabilmekte, oluşan bu yanlış düşünceler, microdan makroya, toplumun tüm katmanlarına sirayet edebilmektedir.

* Avukat, Adana Barosu.

1 – SUÇ KAVRAMINA KISA BİR BAKIŞ:

Suç kavramı, günlük hayatta çok rahat bir şekilde, hatta kimi başka kavramların yerine kullanılan, herkes tarafından sarf edilen bir kavram. Fakat, hukuki anlamda “suç” olarak adlandırılabilen fiillerin neler olabileceği, sınırlı bir şekilde belirtilmiştir. Bundan dolayıdır ki, suçun kanunilik ilkesi, anayasamızda yer almıştır. Eğer bir fiil, kanun ile suç sayılmıyorsa, o fiil, yönetmelikle, tüzükle veya diğer düzenlemelerle suç sayılamayacaktır.

Dolayısıyla, kanunda/kanunlarda suç olarak addedilen her ne varsa, işte o fiiller suçtur diyebiliriz. Başka bir ifade ile, pozitif/yürürlükte olan hukuk sisteminde, kanun koyucunun suç olarak saydığı fiiller suça vücut verirler ve işte tam bu nedendir ki, bir fiil daha önce suç olarak öngörülmeyip, yeni olarak düzenlenmiş ise, kanun yürürlüğe girmeden önce gerçekleştirilen o suça yönelik fiiller, suç olarak değerlendirilemeyecektir. Geldiğimiz bu noktada, suç ve ceza düzenleyen kanunların, aleyhe olarak geriye neden yürümeyeceği hususunun nedenini de yakalayabiliriz. Ve aynı anda şu hususu da belirtebiliriz ki, önceden suç olarak addedilen bir fiil, sonradan kanuni bir değişiklik ile ortadan kaldırılmışsa, kanun lehe olarak geçmişe yürüyerek, önceki aşamada suç ile ilişkin verilen cezalar da ortadan kaldırılacaktır.

Örneğin, karşılıksız çek keşide etme, bir dönem suç olarak hukukumuzda yer almaktaydı ancak daha sonra yürürlükten kaldırıldı. Dolayısıyla, karşılıksız çek keşide etme suçuna vücut veren fiilleri, ilgili kanun yürürlükte iken işleyenler, suçun yürürlükten kaldırılmasından sonra yapacakları başvuru ile, şartları dahilinde hem cezalandırılmayacaklar, hem de haklarında kesinleşmiş bir ceza verilmiş ise, verilen ceza tüm sonuçları ile birlikte (*adli sicilden silinme, hak mahrumiyetlerinin iadesi vs.*) ortadan kaldırılacaktır. Kanun yürürlüğe girdikten sonra karşılıksız çek keşide edenler de, pozitif hukuk gereği cezalandırılmayacaklardır.

Her suç, aynı zamanda bir yaptırımını içerisinde bulundurur. Örneğin, kasten adam öldürme, TCK md. 81 gereği suçtur ve suç olması nedeniyle ki, cezası “*müebbet hapis*” cezasıdır. İşte, bir fiilin suç olarak düzenlenmesi için, aynı zamanda, suç olarak addedilen fiilin, bir yaptırıma bağlanmış olması gerekmektedir. Düzenlenen yaptırım, hapis cezası, adli para cezası gibi yaptırımlar olabilir. Ayrıca kanun, suça vücut veren fiilleri işleyenlere/faillere, bu yaptırım yanında, ek mahrumiyetler de öngörmüştür. Örneğin, kasten adam öldürme suçunu işleyen bir fail, eğer bu fiilini bir bıçakla gerçekleştirmişse, suçta kullanılan bu bıçağa, el konulur ve karar kesinleştiğinde bıçak, suçta kullanıldığı için “*müsadere*” edilir.

Belirtmelidir ki, toplumda bu konu çok karıştırılmakta, yanlış önyargılar ortaya çıkmakta ve bu yanlış önyargılar bizzat “yargıya” kadar da ulaşmaktadır. Örneğin tutuklama, bir ceza değil, bir tedbirdir. Bir sanık yahut şüpheli, yargılaması devam eder iken, hakim takdirıyla tutuklanabilir. Sanığın/şüphelinin tutuklanmış olması, suçlu olduğu anlamına gelmediği gibi, tutuklamanın bir tedbir olduğu unutulmamalıdır. İşte “eğer bir suçu olmasa neden tutuklansın” mantığı, yanlış ve yanlı olduğu kadar, tehlikeli bir mantıktır. Zira, yığınla haksız tutuklamaya ilişkin karar ve bu kararlar nedeniyle milyonlarca lira tazminat hükümleri bulunmaktadır. Biz burada bu belirtimi ve tespiti yaparak yetineceğiz. Zira bu husus, ayrı bir inceleme konusudur ve bu konuda hiç de anımsanmayacak kadar çok inceleme halihazırda bulunmaktadır.

Netice itibariyle, her suçun kanunla düzenlenmesi gerektiği ve her suçun mutlaka bir yaptırıma bağlanması gerektiğini anlamak, tam bu noktada da her suçun bir faili olduğu gibi, bir de mağduru olduğunu aynı anda söylememiz gerekmektedir. Dolayısıyla, failsiz suç olmadığı gibi, mağdursuz suç da olmaz ve bu nedenledir ki, yaptırımı olmayan bir suç da kanunen düzenlenemez. Bu unsurlardan biri olmaz ise, “suç” olarak düzenlenen husus, suçu düzenleyen bir kanun maddesi olmaz. Bu nedenledir ki, tüm ceza içeren kanunlar “Türk Ceza Kanunu”nda düzenlenmez, başka kanunlarda da ceza içeren kanun maddeleri yer alabilir aynı 6136 Sayılı Kanun'da “ruhsatsız” silah taşıma, bulundurma, imal ve ithalatını yapma suçu gibi. Türk Ceza Kanununda yer alan tüm kanun maddeleri de “suç” oluşturan fiilleri doğrudan doğruya yaptırıma bağlayan maddeler değildir aynı Türk Ceza Kanununun 2. maddesinde gibi: **“Kanun açıkça suç saymadığı bir fiil için kimseye ceza verilmez ve güvenlik tedbiri uygulanamaz. Kanunda yazılı cezalardan ve güvenlik tedbirlerinden başka bir ceza ve güvenlik tedbirine hükmolunamaz.”** Türk Ceza Kanunu 2. maddesi, Türk Ceza Kanununda geçmekte ise de, bir suç ihdas etmemektedir.

2 – MAĞDUR:

Konumuz itibariyle en basit anlamda mağdur; işlenen suçtan doğrudan doğruya zarar görendir. İşlenen suçun kimi zaman konusunu da oluşturan mağdur, işlenen suç bizzat kendi hakkı üzerinde inşa olunan özel veya tüzel kişidir.

Örneğin, adam öldürme suçunun mağduru, maktüldür, yaralama suçunun mağduru yaralı, dolandırıcılık suçunun mağduru, dolandırılılandır.

Ancak öyle bazı suçlar vardır ki, mağduru hiç de umduğunuz kişi olmayabilir. Örneğin, tefecilik suçunun mağduru, düz bir mantıkla düşünüldüğünde, faiz karşılığı para alan kişi olarak tahmin edilse de, tefecilik suçunun gerçek mağduru, bütün toplumdur. Bu nedendir ki, tefecilik suçunda, faize para alan kişiler, şikayetçi dahi olamazlar, tefecilik yapan kişiyi “ihbar” edebilirler ve eğer kamu davası açılır ise, davada sadece tanık olarak dinlenebilirler.

Mağdur konusunda, tefecilik suçu gibi istisna teşkil eden durumlar bulunsa da, bir suçun mağdurunu tespit etmek çoğu zaman kolaydır.

3 – ŞİKAYETÇİ:

Şikayetçi, en basit manasıyla, isminden de anlaşılacağı üzere, şikayet eden kişidir. Ceza yargılamasında, suçun işlendiği andan, aşağıda belirtilen katılan olma anına kadar, suçtan zarar gören kişi, şikayetçi olabilir.

Kolaylıkla anlaşılabilir ki, suçun mağduru, yapacağı bir beyan ile, suçu işleyenlerden şikayetçi olabilir ve tam bu noktada hem mağdur hem de şikayetçi olmuş olur. Yaralanan, dolandırılan, malı çalınan, hakarete uğrayan kişiler, hem mağdurdurlar, hem de şikayet beyanında bulunurlarsa şikayetçi olurlar.

Ancak, bazı zamanlarda, mağdur ve şikayetçiler ayrı kişi olabilirler. Örneğin, bir adam öldürme olayında, mağdur, maktül olduğundan, maktülün mirasçıları şikayet beyanları ile şüpheliden/sanıktan şikayetçi olabilirler. Aynı şekilde, mağdur, her ne kadar suçtan doğrudan doğruya zarar gören ise de, dolaylı olarak işlenen suçtan zarar gören kişiler de olabilir. Bir dolandırıcılık olayında, banka aracı olarak kullanılmış ise, banka da suçtan dolaylı olarak zarar görmüş olur ve mağdur olmasa da şüpheliden/sanıktan şikayetçi olabilir.

Örneğin, bir mala zarar verme olayında, eğer fail, bir evin kapısını kırmış ise, o evde oturan kiracı şikayetçi olabildiği gibi, kanaatimizce evin sahibi de şikayetçi olabilmelidir. Zira her ne kadar ev sahibi ile kiracı arasında bir kiralama sözleşmesi imzalanmış ve evin tüm eşyaları için ev sahibine karşı kiracı sorumlu ise de, kiracının sahip olduğu bu tip bir hakka (*şikayet hakkına*) evleviyetle ev sahibinin (malik) de sahip olması gerektiği düşüncesindeyiz.

Bir başka örnek verilecek olursa, başkasına ait bir parayı bankadan çekerek iş yerine getiren bir işçinin, bu sırada bir yağma eylemine maruz kalarak parayı kendisinden zorla alan/kendisini yağmalayan kişilerden şikayetçi olması yanında, paranın gerçek sahibi iş yeri tüzel kişiliği de yağma suçunun faillerinden şikayetçi olabilir. Her ne kadar, yağma mağduru işçi ile iş yeri arasında bir hizmet sözleşmesi bulunsa da, bu hizmet sözleşmesinin, yağma olayından dolayı iş yeri tüzel kişiliğinin faillerden şikayetçi olmasına engel olmamak gerekir.

Şikayetçi, failin/şüphelinin/sanığın cezalandırılmasını isteyen, uğradığı hak kaybının giderilmesi için resmi makamlardan talepte bulunan özel veya tüzel kişidir. Şikayetçi, soruşturma dosyasına delilleri sunabilir, tanık dinletebilir, delillerin toplanması gereken yerleri işaret edebilir.

Şikayetçi, şikayetini doğrudan doğruya resmi makamlara iletebileceği gibi, resmi makamlar tarafından kendi ifadesine başvurulurken, şikayetçi olduğunu beyan edebilir.

Şikayetçi, her aşamada (*soruşturma/kovuşturma/temyiz*) şikayetinden vazgeçebilir. Bazı suçlar vardır ki, şikayetçi olabilecek kişiye, “*şikayetinin olup olmadığı*” sorulur. Şikayetçi bu aşamada şikayetini beyan edebileceği gibi, suçtan doğrudan veya dolaylı olarak zarar görmesi nedeniyle, hukuki zararlarını tazmin haklarını saklı tutarak, cezai anlamdaki şikayetinden vazgeçebilmesine engel bir durum olmadığı kanaatindeyiz. Örneğin, yaralamalı bir trafik kazasının mağduru, failden/şüpheliden/sanıktan ceza yargılaması anlamında şikayetçi olmadığını ancak hukuk davaları ile öne sürebileceği tazminat talep haklarını saklı tuttuğunu beyan edebilir.

Tam bu noktada bir hususun altını çizmek gerekmektedir. Kanaatimizce şikayetçi, şikayetinden vazgeçer iken yahut şikayeti olup olmadığı sorulur iken, eğer “*şikayeti olmadığı*”nı yahut “*şikayetinden vazgeçtiği*”ni beyan etmiş ise, suçtan gördüğü zarar nedeniyle, hukuk davası açarak tazminat yoluna gidebilmelidir. Başka bir ifade ile, suçtan doğrudan yahut dolaylı olarak zarar görenin açıkça ve ayrıca hukuki haklarından feragat ettiğini beyan etmemesi durumunda, şikayetinden vazgeçmiş olmasının, hukuki tazmin davaları açmasını önlememelidir. Her ne kadar uygulamada bildirimimizin aksine prosedürler işlemekte ise de, şikayetçinin açık beyanı olmadığı durumlarda, tazmin haklarından yoksun bırakılmaması gerekmektedir.

Şikayetçinin, katılma talebinin kabulüyle birlikte katılan sıfatını alması ve bu aşamadaki olasılıklarla ilgili şikayetçinin durumu, aşağıda irdelenmiştir.

4 – KATILAN:

Katılan; konumuz itibariyle, suçtan doğrudan veya dolaylı zarar gören özel veya tüzel kişinin/kişilerin, şikayetçi olmaları üzerine, yapılan soruşturma sonucu açılan kamu davasında, şikayetlerinin devam ettiği yönündeki beyanlarının yanında, davaya katılarak, takip edeceklerini dile getirmeleri üzerine, mahkemece bu talepleri yerinde bulunan özel veya tüzel kişidir/kişilerdir.

Örneğin, bir yaralama olayının mağduru, suçtan zarar görmesi nedeniyle, soruşturma boyunca “şikayetçi” sıfatına sahip iken, kamu davası açıldıktan sonra, mahkemeye şikayetçi olduğunu ve davaya katılmak istediğini beyan eder ise, mahkeme, yaralanan ve mağdur olan kişinin “davaya katılmasına/katılan sıfatıyla davada yer almasına” karar verecektir ve işte tam noktada, şikayetçi “katılan” ünvanını kazanmış olacaktır.

Burada, bir şikayetçinin, katılan sıfatını kazanabilmesi için, öncelikli şart, suçtan zarar görmüş olma ihtimalidir. Bu nedenle mahkemeler, matbu bir şekilde “suçtan zarar görme ihtimaline binaen, katılma talebinin kabulüne” veyahut “suçtan zarar gördüğü konusunda bir kanaat hasıl olmadığından katılma talebinin reddine” karar vermektedirler. Zira, önemli olan, katılma talebinde bulunan kişinin “suçtan doğrudan yahut dolaylı zarara uğramış olma ihtimali”dir.

Şu husus da belirtilmelidir ki, dikkat edilirse “ihtimal”den bahsedilmektedir. Zira, kesinleşmiş bir hüküm bulunmadan, “kesinlik”ten değil ancak “ihtimal”den bahsedilebilir. Mahkeme süreci olarak bilinen süreç, kovuşturma aşamasıdır. Soruşturma ve kovuşturma aşamalarında ve hatta temyiz aşamasında, henüz kesinleşmiş bir karar bulunmadığından, ihtimallerden bahsedilecektir, karar kesinleştikten sonra “kesinlik” söz konusu olabilecektir. Bu nedenle, bir suçtan şikayetçi olan kişi, aynı zamanda mahkeme sürecinde “katılma” talebinde bulunur da bu talebi mahkemece ret edilir ise, hüküm verildikten sonra, “katılma talebinin reddi” kararı, katılma talebinde bulunan tarafından temyiz edilebilecektir.

Peki, şikayetçi neden katılma talebinde bulunur? Şikayetçi, katılma talebinde bulunarak ve hatta kendisi bizzat celselere katılarak veya kendisini bir vekil ile temsil ettirerek, yargılamanın kovuşturma (mahkeme) aşamasında etkin bir şekilde bulunmak istemektedir. Deliller ileri sürmek, tanık dinletmek, mahkemeye beyanlarda bulunmak ve bilgiler vermek suretiyle, uğradığı zarardan dolayı

failin/faillerin yargılanması aşamasını bizzat veya vekili aracılığıyla takip etmek isteyebilir. Bununla birlikte, ileride verilecek kararı ancak katılan sıfatına haiz olduğu takdirde temyiz edebilecektir. Zira failin alacağı cezayı veya beraat kararını, suçtan doğrudan veya dolaylı zarar gören şikayetçi (*veya katılan*) yerinde bulmayabilir, adaletin gerçekleşmediği inancına kapılabilir.

Bununla birlikte, öyle bazı yargılamalar vardır ki, mağdur/suçtan zarar gören/şikayetçi, katılan olarak davada yer alarak ancak uğradığı zararın tazmini sürecini en doğru bir şekilde takip edebilir. Örneğin, yaralamalı bir trafik kazasında, aracında hasar meydana gelen ve bununla birlikte vücudunda bir kısım yaralamalar oluşan mağdur, ceza yargılamasında şikayetçi olmakla birlikte, hukuk mahkemelerine tazminat davası açarak, zararını tazmin yoluna gitmiş olabilir. Böyle bir durumda, ceza yargılamasında toplanan deliller ve yaşanan gelişmeler, hukuk mahkemelerinde devam eden tazminat davasını doğrudan veyahut dolaylı etkileyeceğinden, katılma talebini dile getirmenin, mağdur/suçtan zarar görenin/şikayetçinin, hukuki yararı bulunmaktadır.

Bir kişi, şikayetçi olur da katılma talebinde bulunmaz ise, ne olacaktır? Kanaatimizce, böyle bir durumda, eğer suç, şikayete tabi bir suç değil ise, ceza yargılaması devam edecek ancak, şikayetçi davaya müdahil olamayacak, hatta kararı dahi temyiz edemeyecektir. Ancak unutulmamalıdır ki mahkeme, böyle bir durumda suçtan doğrudan yahut dolaylı olarak zarar gören kişinin katılma talebinde bulunmasına ve hatta şikayetçi dahi olup olmamasına bakmadan, suçtan doğrudan veya dolaylı zarar görenin ifadesine başvurabilir, celseye gelerek beyanda bulunmasını tekrar tekrar isteyebilir.

Şikayetçi/katılan, şikayetinden her safhada (*soruşturma, kovuşturma/yargılama, temyiz*) vazgeçebilir. Teorik de olsa, kanaatimizce, şikayetçinin, katılma talebinde bulunup da mahkemece katılma talebine uygun karar vererek, şikayetçiye katılan sıfatını verdikten sonra, şikayetçi, şikayet hakkını saklı tutarak, katılma talebinden vazgeçebilir.

Şikayetçi, şikayetinin devam ettiğini ancak, davaya katılmayacağını da beyan edebilir. Böyle bir durumda, şikayetçinin uğradığı suçtan dolayı hukuk mahkemelerinde açacağı tazminat davalarına hanel gelmemek gerekir.

SONUÇ

Mağdur, şikayetçi ve katılan, suçtan doğrudan veya dolaylı zarar gören kişilerin bir anlamda ünvanlarıdır. Her üçü de aynı kişi olabileceği gibi, farklı kişiler de olabilirler. Fakat her üçünün de hukuki konumu, yukarıda anlatıldığı gibi çoğu yerde benzerlik gösterse de, bazı yerlerde keskin farklılıklar gösterebilmektedir.

Mağdur, şikayetçi ve katılan hakkında, esasen daha çok şey söylenebilir. Ancak bu makalenin amacı, sadece ve sadece bir ön bilgi oluşturmaktan ibaret olup, kavramları son haddine kadar irdelenmek değildir.

Önemli olan, özel veya tüzel kişilerin, mağdur, şikayetçi ve katılan kavramları üzerine bir ön bilgi sahibi olmaları ve bu konuda bir girişimde bulunurlarsa, hareket kabiliyetlerini bilmeleridir. Aksi takdirde, iyiniyetli bir girişim, bir cümle, hatta bir beyan, ileride yapılmak istenen bir çok girişimin, hak talebinin, tazminat davalarının önünü kapatabilir. Biz bu nedenle; mağdur, şikayetçi ve katılan kavramlarının kısa bir açıklamasını yaparak, toplumun bu konuda bilgilendirilmesinin doğru olacağı kanaatiyle hareket etmiş bulunmaktayız.

Mağduriyetlerin hiç yaşanmayacağı yarınlara kavuşmak ümidiyle...